SOU 2026:43

20261030

Justitiedepartementet

Åtgärder mot överskuldsättning (SOU 2026:43)
Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare i kommunal tjänst (BUS) är en yrkesförening för landets kommunalt anställda budget- och skuldrådgivare.

Betalningsplanens längd
BUS-föreningen ställer sig positivt till förslaget att korta skuldsaneringsperioden till 3 år. Att korta ned skuldsaneringstiden kommer att resultera i en snabbare väg ur överskuldsättning och minska det personliga lidandet som överskuldsättning för med sig.
Detta till trots ser vi vissa risker med nuvarande förslag och dess utformning. Vi syftar då främst på att de betalningsfria månaderna tas bort. Vi ser att de betalningsfria månaderna fyller en viktig funktion såtillvida att de erbjuder en lättnad i betalningsplanen inför två ekonomiskt påfrestande perioder, jul och sommar. De betalningsfria månaderna har också gjort det möjligt för skuldsaneringsgäldenärer att bygga upp en viss buffert för att kunna överbrygga tillfälliga försämringar i ekonomin, såsom en oväntad tandläkarräkning, kortare sjukskrivning eller vård av barn. Genom att ta bort de betalningsfria månaderna ser vi risker med att fler, av ovan nämnda skäl, hamnar efter med sina betalningsplaner. Ett alternativ vore att korta betalningsplanen till fyra år och behålla de betalningsfria månaderna. I annat fall anser vi att den buffert som bestäms i betalningsplanen bör ses över och att Kronofogden vid fastställandet av denna tar större hänsyn till potentiella inkomstbortfall.
Vi vill även att reglerna kring omprövning vid tillfällig försämring av ekonomin ses över. Som regelverket tillämpas idag krävs det att kostnaden för en tillfällig försämring uppgår till fyra månaders betalning enligt betalningsplanen för att en omprövning ska vara möjlig. Detta är ytterligare en potentiell risk som bör beaktas om de betalningsfria månaderna tas bort. För en gäldenär som betalar 4 000 kronor per månad innebär det en tröskel på omkring 16 000 kronor. Det ska förvisso tilläggas att Kronofogden vid sin bedömning kan räkna samman flera tillfälliga försämringar. Det är dock, enligt vår uppfattning, inte helt klart hur denna bedömning görs, i synnerhet vad gäller frågan om tidsmässigt samband och vilka typer av försämringar som kan beaktas. Det kan därför finnas skäl att tydliggöra även detta.
Sammantaget ser vi, mot bakgrund av den mycket begränsade ekonomiska marginal som målgruppen för skuldsanering typiskt sett har, att oväntade kostnader blir ännu svårare att hantera inom ramen för betalningsplanen. Konsekvensen kan bli att gäldenären tvingas till ny skuldsättning eller hamnar i dröjsmål, vilket motverkar skuldsaneringens rehabiliterande syfte.
Alternativet till skuldsanering, F-skuldsanering, har funnits sedan år 2016 och innebär en treårig betalningsplan utan betalningsfria månader. Vi upplever dock att det finns en återhållsamhet bland målgruppen att ansöka om F-skuldsanering på grund av de högre kraven. Må vara att en stor del av denna ovilja har att göra med att F-skuldsanering innefattar en minsta betalning motsvarande en sjundedel av prisbasbeloppet per kvartal, vilket för många är svårt att leva upp till. En del i detta har dock att göra med att "vanlig" skuldsanering

innefattar två betalningsfria månader. Många av dem vi träffar som hade varit berättigade till F-skuldsanering om de ansökt väljer ändå att ansöka om vanlig skuldsanering, trots den femåriga betalningsplanen. Låt vara att denna observation är av anekdotisk karaktär, eftersom vi inte kan presentera någon statistik som underbygger resonemanget, men vi menar ändå att den visar att de betalningsfria månaderna fyller en viktig funktion i att göra skuldsaneringen hållbar.

Kronofogdens mer proaktiva roll

Kvaliteten i skuldsaneringsprocessen är av stor betydelse för att skuldsaneringen ska bli långsiktigt hållbar. Personer med överskuldsättning har i många fall en komplex och mångfacetterad problematik där ekonomiska svårigheter samverkar med andra sociala och personliga omständigheter. Det ställer höga krav på såväl utredningen som det stöd den enskilde får genom processen.

Den kommunala budget- och skuldrådgivningen är kvalificerad och har förutsättningar att se den enskildes hela situation. Med detta viktiga helhetsperspektiv kan rådgivaren bidra till att identifiera hinder, förbereda och stödja den rådsökande genom skuldsaneringsprocessen samt stärka förutsättningarna för att en beviljad skuldsanering ska kunna fullföljas.

Vi ser med viss oro på risken för en alltför snabb och ytlig utredning av skuldsaneringsärenden hos Kronofogden. Om den enskildes förutsättningar och behov inte blir tillräckligt belysta riskerar beslut att fattas på ett otillräckligt underlag. Det här kan bli kontraproduktivt genom att den enskilde beviljas skuldsanering utan tillräckliga förutsättningar att fullfölja den och därmed riskerar att misslyckas. Vi ser även en risk att personer som hade kunnat få en hållbar lösning nekas skuldsanering. I båda fallen riskeras att överskuldsättningen för enskilda består. En rättssäker och kvalitativ skuldsaneringsprocess behöver därför ge utrymme för en tillräckligt grundlig bedömning och säkerställa att den enskilde får tillgång till kvalificerat stöd utifrån sina individuella behov.

Vi vill därför understryka den kommunala budget- och skuldrådgivningen grundläggande betydelse även i framtidens skuldsaneringsprocess.

Avräkningsordningen vid betalning av konsumentfordringar

BUS-föreningen anser att det är positivt att utredningen tydliggör att en ändrad avräkningsordning är ägnad att påverka kreditgivningen. Som utredningen påpekar har ansvaret för kreditprövningen sedan länge legat på kreditgivarna, men enligt BUS- föreningen uppfattning har detta ansvar inte tagits i tillräcklig utsträckning, vilket har bidragit till den överskuldsättning som vi nu ser. Att en ändring av avräkningsordningen därför får effekt på kreditgivningen framstår som rimligt. Kreditgivarna bör ta ett faktiskt ansvar och stå för en del av konsekvenserna av en lång tid av mycket bristfällig kreditprövning. Vi anser även att förslaget att tillämpa en ändrad avräkningsordning retroaktivt är en förutsättning för att syftet med att minska överskuldsättningen ska uppnås.

Avräkningsordningens påverkan på gäldenären

BUS-föreningen delar även utredningens bedömning att nuvarande avräkningsordning kan medföra att skulder består eller till och med ökar, trots att gäldenären regelbundet betalar på skulden i enlighet med tabell 5.1 i utredningen. När betalningar i första hand används för att täcka räntor och avgifter minskar inte kapitalskulden i någon större omfattning eller inte alls. Tabellen grundar sig på Kronofogdens uppgifter men det är viktigt att komma ihåg att en stor

del medborgare inte är aktuella hos Kronofogden men likväl överskuldsatta. BUS-föreningen möter en del av dem och upplever att de gör allt de kan för att undvika att skulder hamnar hos Kronofogden, många betalar på skulder trots att de inte har något betalutrymme enligt Kronofogdens förbehållsbeloppsberäkning. Andra skuldsatta beviljas nya lån som de sedan använder till att betala av andra skulder med trots att de inte kommer kunna betala tillbaka. Den föreslagna ordningen förbättrar förutsättningarna för att skulder faktiskt ska kunna betalas av och att den enskilde ska kunna nå ekonomisk rehabilitering. BUS-föreningen anser även att förslaget är viktigt ur ett överskuldsättningsperspektiv. En snabbare amortering av kapitalskulden ökar möjligheten att man som skuldsatt på sikt kan bli skuldfri och inte riskerar att fastna i långvarig skuldsättning.

BUS-föreningen delar utredningens uppfattning att en ändrad avräkningsordning bör gälla enhetligt för samtliga konsumentfordringar för att det ska bli verkningsfullt och en träffsäker åtgärd för att komma till rätta med överskuldsättningsproblematiken. BUS-föreningen instämmer även i utredningens bedömning att avräkningsordningen bör vara enhetlig oavsett om betalningen sker frivilligt eller genom verkställighet. Om olika avräkningsregler skulle gälla i olika situationer finns en risk att borgenärer eller gäldenärer anpassar sitt agerande utifrån vilken ordning som är mest ekonomiskt fördelaktigt. Avräkningsordningen bör därför, i enlighet med utredningen, få genomslag först när kapitalfordran har förfallit till betalning.

BUS-föreningen delar utredningens bedömning att införa ett förbud mot möjligheten att avtala om dröjsmålsränta på dröjsmålsränta. Även här anser föreningen att förbudet om dröjsmålsränta på dröjsmålsränta ska ges retroaktiv verkan. Vi ifrågasätter samtidigt varför utredningen inte har tittat på kapitalisering av dröjsmålsränta och kostnader som börjat förekomma efter att lagen om räntetak tillkommit. Avtalsvillkor där kapitalisering av ränta och kostnader för att kringgå räntetaket borde även dessa anses oskäliga och därför förbjudas. Även borgenärernas möjlighet till förseningsavgifter i ett och samma ärende borde ses över. Konsekvenserna av förseningsavgifter kan få stor ekonomisk betydelse för den enskilde och dessa avgifter kan inte anses vara skäliga (Svea HovR dom 2026-01-27, mål FT 8744-25).

Avräkningsordningens påverkan på kreditgivarevräkningsordningens påverkan på kreditgivare

Sverige har en av de mer borgenärsvänliga regleringarna där låntagaren är den som får stå för större delen av risken vilket är beklagligt. Kostnadsmässigt är det inte bara gäldenären som får stå för kostnaderna, även stora samhällskostnader måste räknas in. Överskuldsättningen kostar samhället enorma summor i fråga om bl a uteblivna skatteintäkter, vårdkostnader och sjukskrivningar. Det är hög tid för en förändring som innebär att kreditgivarna får ta del av ansvaret för bristfällig kreditprövning.
En ändrad avräkningsordning bör ge kreditgivare incitament att genomföra noggranna kreditprövningar och att inte bevilja krediter till individer som redan vid lånetillfället uppenbart inte kan klara av sina betalningar. Kreditinstituten har en skyldighet att ha sunda metoder för riskhantering, men det är ingenting som vi som budget- och skuldrådgivare ser, tvärtom. Vi möter dagligen individer med små eller inga marginaler som har blivit beviljade lån till stora belopp. Det visar hur osund kreditgivningen i Sverige är och när

Finansinspektionen kan bekräfta att obetalda krediter i många fall redan har skrivits bort från kreditgivarnas balansräkning, visar det också hur lukrativ branschen är med obetalda fordringar. Därav anser vi att de särskilda yttrandena från experterna Hanna Wetter och Fredrik Engström inte ska vägas in, då deras synpunkter fortsättningsvis skulle gynna borgenärskollektivet på det allmännas bekostnad.

Krav kvalificerad insolvens

Förslaget på att kravet på kvalificerad insolvens bör förtydligas och insolvensbedömningens tidsperspektiv kortas ner till sex år ställer BUS-föreningen sig positivt till. Att förkorta gäldenärens skuldsituation är av vikt då detta i sin tur har stor påverkan på individens psykiska och fysiska hälsa. På sikt kan tydligare kriterier för kvalificerad insolvens också påverka de kredit- och långivare som alltför lättvindigt godkänner lån och krediter till att bli mer återhållsamma och göra ordentliga kreditprövningar vilket i sin tur kan hjälpa till att bromsa överskuldsättningen.
BUS-föreningen ställer sig positiv gällande förslaget om att skuldsättningens orsaker bör nyanseras gällande skälighetskriteriet. I utredningen lyfts att beviljandegraden bland kategorin Överkonsumtion är låg samtidigt som konsumtionskrediter är lättillgängliga och marknadsförs på ett aggressivt sätt. En högre beviljandegrad skulle på sikt kunna dämpa marknaden för den frikostiga lån- och kreditgivning som erbjudits konsumenter under en längre tid.

Omprövning

Erfarenheter från budget- och skuldrådgivningen visar att möjligheten till omprövning vid förbättrade ekonomiska förhållanden i vissa fall kan påverka den enskildes incitament att öka sin arbetsinkomst. Den omedelbara ekonomiska effekten under skuldsaneringen tenderar då att väga tyngre än de långsiktiga fördelarna av en högre och mer stabil inkomst, exempelvis för framtida pension och inkomstrelaterade ersättningar. Det är därför angeläget att skuldsaneringsförfarandet utformas så att det främjar arbete och egen försörjning och inte bidrar till passivisering. Detta ligger också i linje med skuldsaneringens rehabiliterande syfte och målsättningen att den enskilde efter avslutad skuldsanering ska ha goda förutsättningar för en långsiktigt stabil ekonomi.

Tydligare riktlinjer för budget- och skuldrådgivningen

BUS-föreningen ställer sig mycket positiv till att stärka likvärdigheten i den kommunala budget-och skuldrådgivningen. Rådgivningen bör inte vara beroende av i vilken kommun personen bor för att få lämpligt stöd under den ekonomiska rehabiliteringen, vilket det är idag och alltid varit. BUS-föreningen hade därför välkomnat skärpta krav på kommunerna att satsa de resurser som krävs. Det hade främjat effektiviteten, gynnat gäldenärerna, kommunen, skuldsaneringsinstitutet och samhället i stort.
BUS-föreningen delar också utredningens bedömning av vikten av tidiga insatser. Budget- och skuldrådgivningen fyller inte endast en funktion i samband med ansökningar om skuldsanering utan är även viktig för att klara en skuldsanering samt förebygga överskuldsättning och minska risken för återfall i skuldproblem. Budget - och skuldrådgivaren är med under hela skuldsaneringsprocessen och bidrar därmed till en förhoppningsvis långsiktig och hållbar ekonomisk förändring för individen över tid.

Mot bakgrund av detta, och som ett stöd för kommunerna när de ska utforma BUS-verksamheten, skulle BUS-föreningen även vilja se tydligare riktlinjer kring vad en kommunal budget- och skuldrådgivning ska innehålla.

Styrelsen genom:
Domenica Gerlach, budget- och skuldrådgivare, Budget och Skuldrådgivning Nordväst
Hanna Edqvist, budget- och skuldrådgivare, Linköpings kommun
Nina Karlsson, budget- och skuldrådgivare, Konsument Gästrikland
Anna Nilsson, budget- och skuldrådgivare, Bodens kommun
Emir Kolic, budget- och skuldrådgivare, Konsument Gästrikland
Marie Magnusson, budget- och skuldrådgivare, Lunds kommun
Anna Karlsson, budget- och skuldrådgivare, Säffle kommun
Anna Glassell, budget-och skuldrådgivare, Töreboda kommun
Filip Pettersson, budget- och skuldrådgivare, Västerås kommun
Per Hjällström, budget- och skuldrådgivare, Vara kommun